Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

223—225. 1890. Juli—September.

Från Akademiens sammankomster.

Den 23 juli 1890.

Akademiska ärenden. Kongl. Maj:ts meddelande, att Riksdagen anvisat Akademien för år 1891 å extra stat lika anslag som för år 1890 upplästes.

Statens Historiska Museum och Myntkabinettet. Till inlösen hade inlemnats en skulpterad elfenbensplatta med Ulrika Eleonora d. ä:s apoteos och signerad J. Dobberman. Akademien fann den begärda lösen vara för dryg.

Akademien beslöt, att hos mynthandlaren R. Serrure i Paris, enligt hans nyligen insända kataloger, inköpa medeltidsmynt för en summa af intill 1,000 kr., och skulle denna utgift bestridas af de medel, som erhållas genom försäljning af duplettmynt.

Fasta fornlemningar. Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat en klagoskrift af Maja Stina Jansson och Aug. Jansson öfver dem vägrad rätt att för sina ändamål begagna yttervallen till Brobacka fäste vid Skara. Akademien beslöt anmäla, att Kongl. Maj:t dels den 11 mars 1887 afslagit nämnda sökandes anhållan att få till bebyggande försälja en del af nyssnämnda område, dels den 13 april 1888, sedan Skara stads drätselkammare börjat låta genom schaktning borttaga den nordvestra delen af yttre vallen af Brobacka fäste, förbjudit all vidare åverkan å vallen samt i öfrigt af Brobacka gamla fäste.[1]

[1] Kongl. Maj:t har ej funnit skäl att fästa afseende vid de två klagandenas framställning (bref af den 22 augusti 1890).

Genom Konungens Befallningshafvande i Elfsborgs län hade från Claes Håkansson inkommit anmälan om hans önskan att borttaga en på hans hemman Kinna Sanden i Kinna socken belägen forngraf. Akademien beslöt att ej lemna bifall härtill.

Akademien beslöt på förslag af Riksantiqvarien att anslå 500 kr. åt amanuensen G. Karlin i Lund för fortsatt utgräfvande af Falsterbohus, samt att till Antiqvariska nämnden hänskjuta frågan, om ytterligare anslag till nämnda ändamål kunde i år beredas Karlin.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Från Sättersta kyrka i Strengnäs stift hade för 50 kr., inköpts ett krucifix af metall, hvilket köp af Akademien godkändes. Från samma kyrka hade till inlösen hembjudits ett altarskåp. Frågan härom bordlades.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat Furuby församlings i Vexiö stift underdåniga anhållan att, sedan nu ny kyrka för församlingen vore uppförd, få nedrifva och försälja den gamla träkyrkan och klockstapeln. Ärendet bordlades.

Från Ignaberga församlings i Lunds stift kyrkoråd hade till Riksantiqvarien inkommit *dels* förslag, att församlingen skulle ega rätt att till förmon för kyrkokassan försälja den gamla kyrkans nu bristfälliga koppartak, med skyldighet för församlingen att anbringa nytt spåntak i koppartakets ställe samt låta reparera det gamla spåntaket, dock utan skyldighet för församlingen att sörja för takens framtida underhåll, *dels* framställning af församlingens önskan att få försälja det gamla, oduggliga, i början af 1860-talet uppförda orgelverket. Akademien beslöt med afseende å det sist nämnda ärendet svara, att hon för sin del ej har något att erinra vid den ifrågasatta försäljningen. Den först nämnda frågan bordlades.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat S:t Ibbs församlings å Hven underdåniga ansökan om tillstånd att vid beslutad ny kyrkobyggnad få använda stenen i en mur, som på 1830-talet uppförts omkring det utgräfda midtpartiet af Uranienborg, öfver hvilken ansökan Konungens Befallningshafvande i Malmöhus län afgifvit infordradt underdånigt utlåtande. Ären-

det bordlades och uppdrog Akademien åt sekreteraren att för utredande af frågan meddela sig med vederbörande myndigheter å Hven.

Kongl. Maj:t hade till Akademien för afgifvande af utlåtande öfverlemnat Danmarks församlings i erkestiftet underdåniga ansökan, att, för återställande af målningarna i församlingens kyrka, statsmedel måtte anvisas till det belopp, för hvilket Akademien pröfvar renoveringsarbetena kunna utföras. Akademien beslöt att anmäla att det vore af intresse, om något anslag kunde beviljas.[1]

Inskrifter. Ett af öfversten och sekundchefen för k. Svea Lifgarde H. A. Ankarcrona inlemnadt förslag till inskrift å en minnessten, ämnad att resas i parken invid nämnda regementes kasern, godkändes.

Medaljförslag. Ett inlemnadt förslag till belöningsmedalj för skytteförbundet i Stockholm godkändes.

Ett af fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till medalj för Hedemora—Garpenbergs skyttegille godkändes, efter gjorda ändringar.

Ett af fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till medalj för Vexiö Fabriks- och Handtverksförening godkändes.

Akademiens fonder. Genom Öfverståthållareembetet hade till Akademien inkommit skrifvelse från Stockholms Stadsfullmäktige med tillkännagifvande att Stadsfullmäktige, med godkännande af det af framlidne protokollssekreteraren E. G. Hjertberg den 15 okt. 1881 upprättade testamentet, förklarat Stockholms stad icke göra anspråk på någon del af qvarlåtenskapen efter Hjertberg såsom danaarf.

Den 13 augusti 1890.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt ingå med underdånig skrifvelse rörande framställning till Riksdagen om extra anslag

[1] Kongl. Maj:t har den 22 augusti föreskrifvit, att de i kyrkans hvalf anbragta målningar, äfvensom ornamentsmålningarne å pilastrarne, skola för framtiden bevaras, men ej funnit skäl bifalla församlingens ansökan om understöd af statsmedel för målningarnes renovering.

för år 1892 af samma belopp, som för år 1891 samt af förhöjning af inredningsanslaget till 1,000 kr.

Statens Historiska Museum och Myntkabinettet. Från Generalpoststyrelsen hade inkommit skrifvelse med förfrågan, huruvida Akademien hade något att erinra vid ifrågasatt öfverlemnande från kongl. Postverket till Nordiska Museet af vissa effekter, som tillhört aktiebolaget Stadsposten. Akademien beslöt afgifva det svar, att hon ej hade någon erinran att härvid göra.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Från Askersunds landsförsamling hade inkommit skrifvelse med anhållan att få mot grindar af jern utbyta de nu i kyrkogårdsportalen befintliga grofva trädörrarne samt att få försälja dessa sist nämnda. Akademien hade ingen anmärkning att göra häremot.

Den 17 september 1890.

K. Myntkabinettet. Anmäldes en gåfva af 124 orientaliska mynt. (Inv. 8750).

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af Östra Herrestads församlings i Skåne tilltag att å altarprydnaden, hvars utseende blifvit af Kongl. Maj:t faststäld, fästa tre bilder från 1700-talet, hvilka verka i hög grad störande, beslöt Akademien att hemställa derom, att ifrågavarande tre bilder må fästas på baksidan af altarprydnaden.[1]

Medaljförslag. Ett förslag till Frosta hushållningskontrakts belöningsmedalj godkändes.

Fornminnen i Uppland undersökta sommaren 1890.

1. Åshusby.

Från Åshusby i Norrsunda socken, Erlinghundra härad, Uppland, hafva flere fornsaker inkommit till Statens Historiska Museum, bland annat enskaliga ovala spännbucklor samt ett glaskärl af samma form som en del af glaskärlen funna på

[1] Kongl. Maj:t har det oaktadt förordnat, att bilderna må få qvarsitta. Härom mera i det följande.

Björkön. Samtliga dessa föremål hade kommit i dagen under arbetet på norra stambanan. En ås, som numera kallas Qvarnbacken, hade utsetts till grustag och man utgräfde just den del af backen, der ett gammalt graffält var beläget. De ofvan omtalade föremålen kommo genom detta arbete i dagen, men de utgöra sannolikt endast en ringa del emot allt, som gick förloradt. Under förhoppning, att i utkanterna af grustaget ännu en och annan graf skulle kunna uppletas, afreste jag till Åshusby för att der företaga undersökningar.

Grustaget är på södra sidan af backen eller åsen. Närmast norr om grustaget är backen till en stor del betäckt med matjord, som på sina ställen låg ända till 0,75 m djupt. Här kunde ej några grafvar upptäckas. På den östra delen var matjorden på långt när ej så djup, och på stora ytor låg gruset omedelbart under torfven. Här och der förekomma fläckar med rikare växtlighet än omgifningen. Dessa fläckar undersöktes och en dylik, der marken kändes mindre hård för spaden, befanns också vara en graf. Ett lager af kol och sot, omkring 1,5 m i diameter och 5 cm tjockt, innehållande endast några få brända benskärfvor, påträffades sedan ett guslager, 50—60 cm mäktigt, blifvit genomgräfdt. Inga fornsaker anträffades. En 10—15 m från detta ställe lär enligt uppgift flere dylika kol- och sotlager, innehållande brända ben och äfven lerkärl, blifvit anträffade vid anläggandet af en byggning. Lerkärlen hade sönderfallit vid upptagandet, och bitarna blifvit bortkastade. Man förnekade på det bestämdaste, att andra fornsaker blifvit funna i dessa sotlager, hvilka för öfrigt, liksom det af mig undersökta, ej haft några yttre kännetecken. Då riksantiqvarien Hans Hildebrand år 1866, medan arbetet i grustaget pågick, på uppdrag af Akademien besökte platsen för att rädda hvad som räddas kunde, iakttog han några dylika sotlager med brända ben, och af arbetarna erfor han, att ett större antal dylika blifvit förstörda. Dylika grafvar hafva på flere ställen blifvit anträffade under förhållanden, som mycket öfverensstämma med Åshusbyfynden. Så förekomma de i Vermland,

Dalsland, Vestergötland, Vestmanland.[1] Dessutom hafva brandfläckar blifvit funna i Östergötland, men dessa senare tyckas ej så litet skilja sig från de förut omnämda.[2]

Vid riksantiqvarien Hildebrands ofvan omtalade besök vid Åshusby fanns ännu på södra kanten af grustaget flere högar. En del af dem hade blifvit betäckta med matjord, som vid grustagets upptagande blifvit ditlagd, och en del hafva genom anläggningar af potatisland blifvit förstörda. Det uppgafs, att fornsaker under detta odlingsarbete blifvit funna, men jag lyckades ej få se några af dem eller få någon detaljerad beskrifning. Endast tvänne högar kunde jag nu vid mitt besök finna vid denna södra kant af grustaget. Den ena, förstörd, innehöll endast en liten kruka af tunnt, väl genombrändt gods samt några få brända ben och en obetydlig mängd kol och sot. Den andra högen, graf 3, var låg och ganska vid. Under torfven var här ett röse af rätt stora stenar. Omedelbart under detta anträffades kol- och sotlagret, som var ända till 12 cm mäktigt och egde en diameter af inemot 2 m. I detta lager funnos fornsakerna och de brända benen spridda öfver hela grafven. Fornsakerna voro följande: en kruka, innehållande brända ben — bitar af en kam, den yngre typen, med pånitade skifvor för att ge den större styrka och fasthet — ett par temligen hela spelbrickor af den halfklotformiga typen med ett hål inborradt från den flata sidan, samt flere fragment af dylika spelbrickor — flere stycken nitnaglar samt en jernborr (fig. 16). Den senare är ej utan ett visst intresse, hvarför jag framdeles torde få återkomma till densamma.

16.

Söder om dessa grafvar, matjordshögarna och potatislanden är ett åkerfält, öster derom landsvägen. På andra sidan om denna, sydost om grustaget, är ett större graffält. Grafvarna närmast intill landsvägen voro af

[1] Se härom i *Månadsbladet* för 1880, *Grafundersökningen vid Tormansbol och Slottsbrosundet* samt samma årg. s. 95.
[2] Se härom i *Månadsbladet* för 1882, *Brandpletter i Östergötland.*

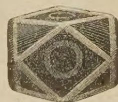
samma utseende som den nyss omtalade d. v. s. låga, rätt vida och med röset doldt af torfven. Längre åt öster och sydost uppträda andra grafformer, i det att högarne här ofta ha en tydlig fotkedja. Triangulära och rektangulära grafvar förekomma dessutom i denna del af graffältet. De låga högarna närmast intill landsvägen d. v. s. närmast intill grustaget, det gamla graffältet, visade sig vara de mest gifvande.

Den närmaste högen, graf 4, bestod af det torfklädda röset, bildadt af några rätt stora stenar och en mängd små samt omedelbart derunder kol- och sot-lagret, i diameter omkring 2 m. Lerkärlet af vanlig form, fyldt med brända ben, stod vid kanten af den största bland rösets stenar, hvilken delvis hade söndertryckt kärlet. Strödda öfver hela lagret funnos brända ben och följande fornsaker: 15 runda pärlor, blå, gröna och röda, en del opaka, en del af genomskinligt glas — 4 cylindriska pärlor, en af dem med s. k. mosaik — 2 hela runda mosaikpärlor (fig. 17). 6 halfva dylika (fig. 18 och 19) — 3 hela facetterade — 2 af eld skadade dylika med mosaik (fig. 20) — 5 fragment af dylika —

17.

18.

19.

20.

1 oskadad, 1 sönderbruten och 2 af eld skadade dubbelpärlor — dessutom flere af eld skadade mosaikpärlor och fragment, deribland bitar af en antagligen rätt stor pärla af hvitt glas — vidare två fragment af en benkam, det ena prydt med ornament, kammen troligen af yngre typen — fragment af spelbricka(?) (fig. 21). På metallföremål var grafven ej synnerligen rik. Der funnos endast 4 nitnaglar af jern, en liten bronsring 7 mm i diameter samt ett litet föremål bildadt af en enda fin bronsten. Denna är böjd till en krok i ena ändan

21.

och den andra är omböjd till en öggla. Den har möjligen varit använd till att bära en pärla. Till formen är den lik fig. 7 pl. VI i R. Dybeck, *Svenska fornsaker*, fastän mindre.

Närmast öster om denna hög, graf 5, låg en annan, som blifvit skadad af ett mindre grustag. Röset var tämligen stort af mindre stenar. Förutom ett lerkärl och brända ben påträffades i kol- och sotlagret spelbrickor af ben samt fragment af dylika, yngre typen — fragment af en benkam — stift med skålformiga, runda hufvuden — spänne af brons, helt litet, 1 cm bredt, försedt med beslag för fästandet vid rem eller dylikt — dessutom ett litet omböjdt kantbeslag af jern, bronsfragment samt ett par små stycken flinta.

22.

Fyndförhållandena för de öfriga grafvarna å detta fält voro i allmänhet de samma som de ofvan beskrifna, hvarför det torde vara tillräckligt att för dessa hänvisa till tabellen. Tabellen är så uppstäld, att ju högre grafvens ordningssiffra är, desto aflägsnare är den från grustaget.

Öster om Qvarnbacken och nordost om det nyss beskrifna graffältet är den s. k. Njordshögen, eller såsom folket på trakten säger, kung Nordians hög, belägen. Den är betydligt stor med en rest sten på den afjämnade toppen. Högen är ungefär 550 fot i omkrets nertill och har en höjd af 30 eller 40 fot. På 1850-talet lär dåvarande egaren till det närbelägna Vallstanäs hafva påbörjat en undersökning af högen, hvilket företag likväl hindrades af myndigheterna. Han inträngde emellertid ända till röset. Man ser ännu spår af detta arbete, i det att högens östra sida är betydligt ojämn med en tydlig sänka från toppen och ända ned. Bland folket går det en sägen, att ini högen finnes ett muradt grafhvalf, försedt med jerndörrar. Med säkerhet torde man kunna leda denna sägen tillbaka till den nyss omtalade undersökningen. Rundt kring Njordshögen äro mindre högar, af hvilka likväl de flesta bära spår af att ha blifvit öppnade. En del ha förmodligen undersökts på Sjöborgs tid, emedan han omtalar, att dessa högar innehålla »urnor och

gammla spik». De båda sydligaste af dessa grafvar, belägna omkring 90 m norr om det förra graffältet, hade mycket låga högar, så att de endast helt obetydligt höjde sig öfver den omgifvande marken. Rösena voro af små och få stenar, kol- och sotlagren ungefär 1,5 m i diameter. Den ena grafven innehöll mycket få brända ben, den andra likaså, men dessutom 1 hel mosaikpärla och 4 halfva glaspärlor. Den märkligaste af grafvarna söder om Njordshögen, graf 28, hade äfven ett obetydligt röse och ett kol- och sotlager af endast omkring 1 m i diameter. I detta lager påträffades förutom mosaikpärlor (fig. 23, 24, 25) och andra glaspärlor äfven pärlor af spirallagda bronstenar (fig. 26, 27) samt framför allt en liten oval enskalig spännbuckla afbildad i fig. 28, dessutom fragment af ett ringspänne och af benkam. Krukan var liten och innehöll närmast bottnen några förbrända ledhufvuden, derofvanpå sot, brända benbitar, kol och småsten, så att innehållet gjorde intryck af att ha

23.

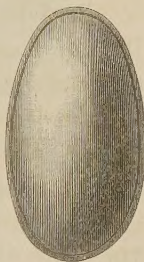

24.

25.

26.

27.

blifvit slumpvis upptaget från förbränningsplatsen och sedan i krukan nedlagdt.

28.

Om förbränningen egt rum der grafvens kol- och sotlager nu är beläget, är i detta fall omöjligt att afgöra. Deremot är det ganska antagligt, att i en närbelägen graf, nr 27, förbränningen egt rum å sjelfva grafplatsen. Kol- och sotlagret var här stort, inemot 3 m i diameter, och man kunde stycktals följa bränderna, i detta fall troligen af björk. Att det var bränder och ej något arbetadt föremål framgår deraf, att de synbarligen voro alldeles obearbetade och endast vårdslöst afqvistade eller möjligen helt och hållet oqvistade. Det är väl föga sannolikt, att man, om förbränningen egt rum på annan plats, hade gjort sig besvär med att till graf-

ven föra äfven stora stycken af sjelfva bränderna. Krukan var i denna graf söndertryckt af röset, så att ingen noggrann iakttagelse kunde göras om dess innehåll.

Af grafvarna, som genom en sänka i toppen buro spår af att förut ha varit öppnade, undersöktes två. I den ena, graf 29, var kol- och sotlagret synbarligen orubbadt, den andra deremot hade tydligen varit undersökt förut och den gaf äfven färre fornsaker.

Trakten kring Åshusby är rik på fornminnen. NV från Åshusby ligga några grafhögar å mark tillhörig Kroksta. Ett par af dessa, belägna vid den s. k. trolltallen, undersöktes. Den ena, tämligen stor, hade förut varit öppnad, ehuru intet i det yttre angaf detta. Små kol- och sotfläckar förekommo i olika delar af högen och på olika djup. Den andra, äfven den med torftäckt röse, innehöll förutom brända ben och kruka äfven nitnaglar af järn och fragment af en benkam.

29.

Vid Vickby, mellan Åshusby och Rosersbergs station, fanns äfven ett graffält med runda, rektangulära och triangulära stensättningar. Dessa voro belägna inpå sjelfva gården. På andra sidan vägen, några hundra fot norrut, funnos några rätt stora högar i en aspdunge.

På Åshusby mark hade äfven ett par runstenar blifvit funna. De lågo i en åker med ristningarna nedåt jorden. För att lättare få bort stenarna ur åkern sprängdes de, och först då kom man underfund med deras egenskap af att vara runstenar. Egaren till jorden, gästgifvaren Magnus Wallin, lät då hopsamla bitarna. Den ena stenen kunde nästan fullständigt hopsättas. Då den ej förut är känd, meddelas här inskriften:

ᛏᚢᚠᛅ ᛅᚢᚴ ᚼᚬᛘᛁᚿᚴᚱ ᛚᛏᚢ ᚱᛁᛏᛅ ᛋᛏᛁᚿ ᚦᛁᚿᚬ ı ᛅᛒᛏᛁᛦ ᚴᚢᚿᚬᚱ ᛋᚢᚿ ᛋᛁᚿ ı ᛁᚿ
ᚿ(?)ᛁ ᚼᚬᚿ ᚢᛅᛦ ᛏᛅᚢᚦᚱ ᛘᛁᛦ ᚴᚱᛁ(?)ᚴᛁᚢᛘ ᚢᛏ ı ᚴᚢᚦ ᚼᛁᛅᛚᛒᛁ ᚼᚬᚿᛋᛅᛚ
ᚢᚴᚢᚦᛋ ᛘ•••ᛦ +

Denna omtalar, att stenen är ristad till minne efter en Gunnar, som dog i Grekland. Han var son till Tufva och Hemming. Det framgår af bönen, som afslutar inskriften, att de voro kristna.

2. Husby.

Grafvarna vid Husby kyrka, Erlinghundra härad, Uppland, äro belägna å sjelfva kyrkbacken, norr och öster om kyrkan. I det yttre företedde de ej annan olikhet mot grafvarna vid Åshusby än att rösena här voro mindre betäckta med torf, beroende derpå, att de ligga å stenbunden mark. I ett af rösena, grafven nr 8, lågo ganska djupt ned några slaggstycken. Röset föreföll att vara alldeles orördt, hvarför dessa slaggstycken väl måste anses bära vittne om, att man i dessa trakter fordom sjelf drog jernet ur malmen. Någon visshet kan naturligtvis ej vinnas genom ett enda fynd.

Endast för tvänne grafvar vill jag här närmare redogöra, för de öfriga hänvisas till tabellen. Den ena grafven innehöll, förutom nitnaglar, fragment af benkam, smält glas och bryne, äfven stycken af en stor tand (häst eller oxe) samt halfva skalet till en hasselnöt, allt detta i ett sotlager af omkring 1,5 m diameter. Hasselnötter eller skal ha förut blifvit iakttagna i grafvar med brända ben. I den andra grafven påträffades en fibula (fig. 30) en pincett med vidsittande ring och ett ringspänne, allt af brons. Dessutom fragment af en benkam, gjord af ett enda benstycke. I ryggen är kammen 6 mm bred, så att den egde nog stadga äfven utan pånitade skifvor. Bronsföremalen lågo i krukan, men denna kunde ej upptagas hel.

30.

De öfriga grafvarna voro ej så gifvande och företedde intet af något särskildt intresse. Ett ganska stort röse af stora stenar undersöktes äfven, utan att der kunde påträffas någonting, som med bestämdhet häntydde på graf.

31.

3. Svista.

På en sank äng vid Svista i Bälinge socken, Bälinge härad, Uppland, äro några vida, låga högar belägna strax intill vägen. På andra sidan om denna kunde man skönja flere liknande högar, så att här varit ett rätt stort graffält. Tre af högarna på ängen undersöktes.

Den första högen, som öppnades, var ganska vid, omkring 6 m i diameter, men låg. Öfverst fanns ett lager af stenar, rätt stora. Bland dessa, i sydöstra delen af högen, ett kol- och sotlager innehållande brända ben samt en kruka och ett jernfragment. Detta lager var ej mer än 1 m i diameter. Då stenlagret fortsatte nedåt under denna begrafning, och platsen omkring högarna ej var stenbunden, fortsatte jag upptagandet af stenarna och kom så till en ny graf i samma hög väl 1 m längre ned än den öfre. Detta kol- och sotlager var inemot 4 m i diameter och innehöll förutom en kruka och brända ben äfven nitnaglar af jern.

Den andra högen var ungefär lika stor som den föregående. Sedan torfven blifvit afskalad, anträffades äfven här ett röse, men litet och af mindre stenar. Omedelbart under detta fanns ett kol- och sotlager, omkring 1 m i diameter, innehållande bitar af en kruka, brända ben samt en bit af ett bryne(?). Under sotlagret var fast och hård lera. Medan detta lager undersöktes, hade början gjorts att öppna en tredje hög, större än de föregående. Sedan torfven var afskalad kom äfven här ett röse i dagen, om man så kan kalla en fyra fem stenar, som hvilade på ett lerlager af samma beskaffenhet som det i högen 2. Under dessa stenar fanns emellertid intet sotlager. Gräfningen fortsattes då, och först sedan ett lerlager 60 cm tjockt blifvit genomträngdt, påträffades sjelfva grafven. När det således visade sig, att graf kunde förekomma under lerlagret, återvände jag till graf 2, och äfven här anträffades under leran en graf. Kol- och sotlagret var i denna senare graf 2 ungefär 3 m i diameter, men, troligen i följd af den ofvanför liggande lerans direkta tryck, var det ovanligt tunnt. Här anträffades krukbitar,

kamfragment, nitnaglar och jernfragment samt några spelbrickor af den yngre typen. Bland dessa, som lago ganska nära hvarandra, fanns äfven en rund sten, en s. k. marleka.

Kol- och sotlagret i graf 3 var äfven ganska stort, inemot 3 m i diam. Denna graf var synnerligen svår att undersöka, emedan den låg så djupt, att den var vattensjuk. Här funnos bitar af tvänne lerkrukor, den ena stor och dåligt bränd, den den andra bättre bränd, af tunnare gods och mindre. De anträffades på 1 m afstånd från hvarandra, den stora åt norr till och den lilla i östra delen af lagret. I vestra delen påträffades ett föremål af jern, som föreföll att vara rundt med en diameter af 34 cm. Under flere timmar arbetade jag på att kunna få upp detta föremål helt, men det var så förrostadt och förhållandena i öfrigt sa svåra, att det ej lyckades mig. Sedan bitarna blifvit rengjorda genom att sätta dem under rinnande vatten, kunde man urskilja fragment af en sköldbuckla, ett spänne af järn och korsformiga beslag. Det största antalet af bitarna äro omöjliga att bestämma. Bland de brända benen förekom äfven fragment af en benkam. Äfven nitnaglar anträffades i sotlagret.

4. Lyan och Kungsfjällsbackarna.

Jägmästaren Fr. Edelstam hade underrättat riksantiqvarien H. Hildebrand om ett graffält, som låg å Olands härads allmännings skogar, samt att en 3,000 m från detta graffält, likaledes å Olands härads allmänning, ett ej ringa antal grundläggningar för hus blifvit upptäckta. Med anledning af detta meddelande blef jag af Riksantiqvarien anmodad att besöka dessa ställen. I Uppsala uppsökte jag hr Edelstam, som erböd sig att följa med till platsen, för att kunna gifva närmare upplysningar. Vi begåfvo oss derför i väg till Lyan, Alunda socken, Olands härad, Uppland, der graffältet var beläget. Lyans mark och allmänningsskogen gränsa här intill hvarandra. Grafvarna voro belägna i sjelfva skogsbrynet. En af dem hade blifvit öppnad af en skogvaktare. Grafvens yttre form hade enligt

uppgift varit rektangulär, och den innehöll skelettet af en menniska. Skogvaktaren sade sig ej hafva funnit några fornsaker, och vid den undersökning vi företogo kom ej häller något i dagen. Emedan marken och stenarna voro betäckta af mossa, var det svårt att kunna urskilja grafhögarna eller rösena från tillfälliga stensamlingar. Ett par grafvar öppnades, men innehöllo intet annat än några få brända benbitar samt ringa mängd kol och sot. Dessa högar ha möjligen förut varit undersökta.

Under detta arbete fick jag upplysning om att »längre bort» i några backar skulle finnas ett större antal grafvar. Då grafvarna i skogen tycktes vara ganska litet gifvande och en sådan grafform som den, i hvilken det obrända skelettet blifvit funnet, ej kunde påträffas, begåfvo vi oss i väg till det af arbetarne omtalade graffältet. Dessa grafvar lågo strödda öfver en större ås, som tillhörde flere gårdar. Skogvaktaren, som tycktes ega god kunskap om traktens fornlemningar, uppskattade grafvarnas antal till omkring 500 stycken. Stora flertalet af dem jag var i tillfälle att se hade formen af vanliga rösen. Då jag frågade, om det här fanns någon graf, som till det yttre liknade den, som funnits i skogen med obrändt lik uti, blef jag förd till en plats, som kallades Svinmyran och som utgjorde en del af asen. Här fanns en rektangulär graf bildad af ganska stora stenar i ytterkanten, den ena kortsidan bestod af en enda sten. Det inre var utfyldt med mindre sten, dock ej till större höjd än att kantstenarne nådde ej så litet upp öfver fyllningen. Sedan denna fyllning blifvit bortplockad, vidtog ett fint sandlager. I detta förekommo brända ben, men ej spår af kol eller sot, och benen voro synbarligen tvättade före nedläggandet. Inga fornsaker anträffades.

Vi fingo nu veta, att strax bredvid å en plats som kallades Rotängen, lydande under Jordslunda, funnos grafvar af ett egendomligare utseende och omsorgsfullare arbete än den nyss omtalade. Några af grafvarna å Rotängen voro äfven ganska egendomliga. De bestodo af tvänne koncentriska kretsar af större stenar med en sten i centrum (fig. 32). Den inre kret-

sen bestod af högre stenar än den yttre, åtminstone var det fallet med ett par, som vid undersökningen befunnos vara orörda. En dylik graf, som ej undersöktes af brist på tid och arbetskrafter, var betydligt stor. Rummen mellan kretsarne och den inre kretsen och stenen i centrum voro utfylda med mindre stenar.

Tre af dessa grafvar undersöktes. Den omsorgsfullast byggda öppnades först. Den inre kretsen var kallmurad, d. v. s. att mellanrummen mellan de större stenarne voro utfylda med

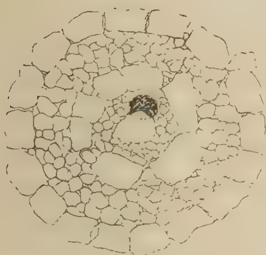

Fig. 32.

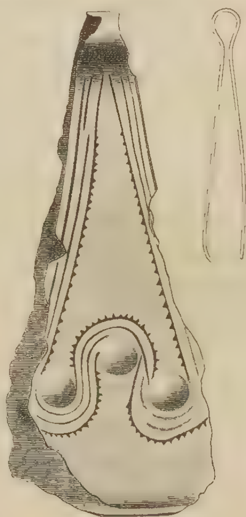

Fig. 33.

omsorgsfullt inkilade mindre stenar, så att det blef en mur. Sedan utrymmet inom den inre kretsen blifvit befriadt från all sten, fanns uti ett fint sandlager brända och tvättade ben. Vid en närmare granskning blef det tydligt, att dessa ben lågo inom en liten sättning af flata, stående stenflisor, en liten kista, 25—30 cm i diameter. Utanför denna förekommo så ytterst få ben och så på ytan, att man med ganska stor säkerhet kan antaga, att dessa blifvit förda utom kistan vid borttagandet af den stora stenen i midten, ty under arbetet härmed hade troligen genom ett tag med jernspettet ett par af

kistans stenar blifvit rubbade ur sitt läge, och hur lätt hade ej då några benbitar kunnat följa med! Förutom benen påträffades i kistan en krukbit samt strax invid densamma vid ytan af sanden en bronspincett afbildad, fig. 33. Kistans plats i grafven är å fig. 32 utmärkt med en svart fläck. Ej det minsta spår af kol eller sot anträffades.

Den andra grafven, som öppnades, var fullkomligt lik den nyss omtalade, med undantag af att kallmurningen ej var så tydlig, och att kistan saknades. De brända och tvättade benen voro likväl samlade på ett enda ställe och liksom i den förra grafven förlagda intill ena kanten af utrymmet inom kretsen. Strax bredvid bensamlingen och omedelbart under sandens yta anträffades ett föremål af brons, troligen en förböjd, spirallagd fingerring. Ej heller här funnos några spår af kol eller sot.

Den tredje grafven var ej så regelbundet byggd och gjorde intryck af att förut hafva blifvit öppnad. Denna förmodan styrktes än mer genom det förhållandet, att de brända och tvättade benen lågo strödda här och der i sanden. Inga fornsaker anträffades, lika litet som spår af sot eller kol.

Strax intill dessa grafvar fanns ett mäktigt röse af något oval form, omgifvet med en fotkedja af större stenar. Ett annat dylikt röse hade funnits bredvid detta, men nu återstod ej mer än fotkedjan och några spridda stenar här och der inom kretsen.

Tiden medgaf ej någon närmare undersökning af alla de grafvar, som omgifva de nu öppnade. Att dessa senare äro från bronsåldern är obestridligt och af särskildt intresse såsom de enda säkra bronsåldersgrafvar i Uppland, hvilka man för det närvarande känner. Pincetten hänvisar mot slutet af bronsåldern, Montelii 5:te period, men då grafvarnas antal på åsen är så stort, kunna de väl knappast alla tänkas vara från samma tid, utan omfatta väl tidrymder, som kanske sträcka sig både före och efter denna period. Förutom de nu omtalade graffälten finnas flere högar i närheten, så att trakten med skäl kan sägas vara rik på fornlemningar.

Vi kunde likväl ej längre uppehålla oss här, utan måste begifva oss till platsen, dèr de gamla husgrunderna voro belägna. De ligga midt inne i skogen. Denna afverkades genom trakthuggning för en 10 år sedan. När mossen vissnat bort, trädde husgrunderna i dagen. Deras antal uppskattades i rundt tal till en 50 stycken. De voro af olika storlekar och af bättre och sämre arbete, liggande dels flere tätt tillsammans dels spridda. Somliga voro byggda så tätt intill hvarandra, att det ej var en fots afstånd mellan de olika grunderna. På en del kunde man se öppningen för ingången och härdens plats. En del lågo besynnerligt nog i en backsluttning, så att den ena sidan af grunden låg betydligt högre än den andra. En väg eller rättare en stig syntes ha gått fram genom byn.

Bland traktens befolkning fortlefde ingen tradition om att platsen varit bebyggd. Den afverkade skogen var en 150—170 år gammal, men denna tidrymd bör väl knappast vara tillräcklig för att kunna helt och hållet utplåna minnet af att här en gång varit en by. Längre tid måste med all sannolikhet hafva förflutit, men huru lang? En närmare undersökning i förening med gräfningar skulle kanske kunna bringa svar på denna fråga. Ett enda fynd är hitintills gjordt på denna plats. Vid skogssådden hittades en nyckel strax under jordytan liggande tätt intill yttersidan af en husgrund. Detta enstaka fynd kan naturligtvis ej bestämma tiden, när byn var bebodd. Nyckelns form hänvisar mot yngre järnåldern.

På kartan uppgjord öfver allmänningsskogarna kallas trakten der husgrunderna finnas för Kungsfjällsbackarna, och skogvaktarbostället, som ej ligger långt därifran, för Kungsfjällen — fjäll här af det gamla fjældr, som ännu brukas i sammansättningen urfjäll, äfven ibland ensamt fjäll, för att beteckna en utmark. Vid min förfrågan, om det ej fanns någon annan benämning pa denna plats, fick jag den upplysningen, att för flere ar sedan hade en stuga, som nu var jämnad med jorden, stått i närheten af de gamla husgrunderna. Denna ensamma stuga, liggande isolerad midt upp i skogen, hade kallats Bystan och

en källa med godt vatten, som låg bland husgrunderna, Bystadskällan. Dessa gamla namn, som fortlefvat troligtvis utan att någon tänkt på deras innebörd. gifva oss än ytterligare bevis om att här fordom varit en bebodd plats. I skogarna öster och vester om Bystan förekomma dessutom gamla odlingsdiken. I ett sådant har man enligt uppgift funnit en yxa af jern. Fyndstället var beläget strax bredvid Bystan. Trakten österut kallas Sibyggden och andra delar af skogen i närheten kallas Storslåttan och Lejdet.

Bernhard Salin.

Åshusby.

	Grafvens nummer.	Lerkärl.	Kam.	Pärlor.	Nitnaglar.	Spik.	Sölja.	Spelbrickor.	Jernbeslag.	Spänne.	Kol- och sotlagrets diam. i m.	
Stora grafältet.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Få brända ben.
	2	×	—	—	—	—	—	—	—	—		Få brända ben.
	3	×	×	—	×	—	—	×	—	—	2	Borr af jern.[1]
	4	×	×	×[1]	×	—	—	?[1]	—	—	2,5	Föremål af brons.
	5	×	×	—	×	×	×	×	×	—	2	Bronsfragment. Flinta.
	6	×	×	×[2]	×	—	—	—	—	—	2	
	7	×	×	—	—	×	—	—	—	—	2	
	8	×	—	×	—	—	—	—	—	—	1,5	Hängsmycke af brons.
	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,5	Bronsfragment.
	10	×	×	—	×	×	—	—	—	—	2	Haspe af jern.
	11	×	×	—	×	×	×	—	×	—	2,5	Knif af jern. Haspe(?) af jern.
	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
	13	×	?	—	—	—	—	—	—	—		Grafven skadad. Jernfragment.
	14	×	—	—	×	—	—	—	—	—	2,5	Bronsfragment. Brodd.
	15	—	×	—	—	×	—	—	—	—	2	Nästan ingen kol.
	16	×	—	×	—	—	—	—	—	—	2	Jernfragment.
	17	×	×	×	×	×	—	—	—	—	2,5	Jernbleck. Fyrkantig stensättning.
	18	×	—	—	×	—	—	—	—	—		Triangelformig. Grafven skadad.
	19	×	—	—	—	—	—	—	—	—	3	
	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—		Två begrafningar. Jernring.

[1] Afbildning i texten. [2] Afbildad fig. 22.

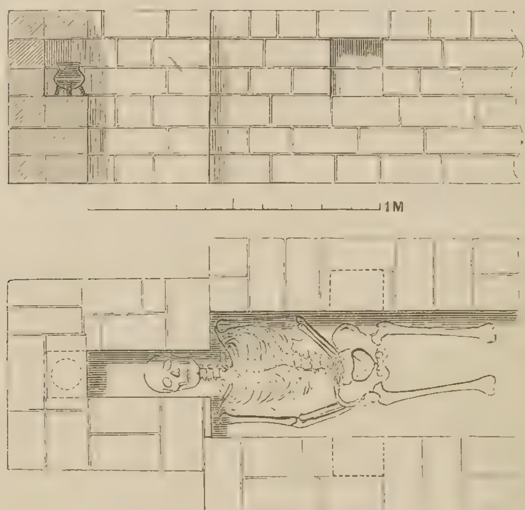
Åshusby.

	Grafvens nummer.	Lerkärl.	Kam.	Pärlor.	Nitnaglar.	Spik.	Spelbrickor.	Sölja.	Jernbeslag.	Spänne.	Kol- och sotlagrets diam. i m.	
Stora grafältet.	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—		Tydlig hög med röse. Ej spår af begrafning.
	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,5	Rektangulär stensättning. Den sydligaste.
	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—		Den östligaste grafven.
Kring Njordhögen.	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,5	
	25	—	—	×	—	—	—	—	—	—	1,5	
	26	×	—	—	—	—	—	—	?	—	2	
	27	×	—	—	×	—	—	—	—	—	3	Jernfragment.
	28	×	×	×[1]	×	—	—	—	—	×[1]	1	Fragment af ringspänne.
	29	×	×	—	×	×	—	—	—	—	2	Bronsstift.[2] Bryne.
	30	×	×	—	×	—	—	—	—	—	3	Jernfragment. Brodd.
	Kroksta.											
	1	×	×	—	×	—	—	—	—	—	2	
	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—		Varit öppnad förut.
	Husby.											
	1	×	?	—	—	×	—	—	—	—	1,5	Bryne, smältglas, tand, 1/2 hasselnötskal.
	2	×	×	—	—	—	—	—	—	—	1,5	Jernfragment.
	3	×	×	—	—	—	—	—	—	×	1	Pincett och ringspänne af brons, hästtand(?).
	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—		Stort röse.
	5	—	×	—	—	—	—	—	×[3]	—	2,5	
	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,5	Bronsknapp och fragment.
	7	—	×	—	—	—	—	—	—	—	1,5	Inga kol.
	8	×	×	×	×	—	—	—	—	—	2	Slagg i röset.
	Svista.											
	1 ö.	×	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Jernfragment.
	1 n.	×	—	—	+	—	—	—	—	—	3,5	
	2 ö.	×	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Bryne(?).
	2 n.	×	×	—	×	—	—	×	—	—	3	Marleka. Jernfragment.
	3	×	×	—	×	—	×	—	—	—	2,5	Sköldbuckla. Jernfragment.

[1] Afbildning i texten. [2] Afbildadt fig. 29. [3] Afbildad fig. 31.

Tvänne medeltidsgrafvar i Lunds domkyrka.

Bland den mängd mer eller mindre raserade grifter, som bragts i dagen vid de arbeten, hvilka under sommarens lopp för anläggande af värmeledning företagits i Lunds domkyrka och hennes granskap, torde det hvilorum, som erkebiskop Karl Eriksson[1] åt sig latit uppföra i det af honom år 1329 anlagda sankt Dionysii kapell[2], utan tvifvel böra räknas till de märkligare.

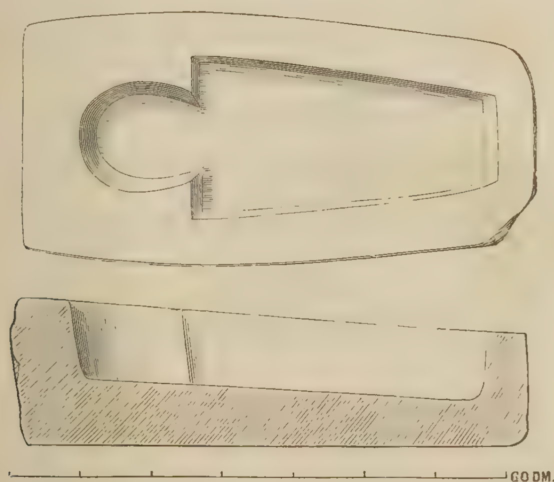
34.

Belägen i midten af nämda kapells plan och strax under en af de granithällar, hvilka nu bilda plattformen kring domkyrkan, befanns denna graf langt bättre bibehållen, än man kunnat vänta sig, och lämpar sig derför synnerligen väl till att lemna en inblick i trettonhundratalets begrafningssätt.

[1] Denne erkebiskop eger, som bekant är, äfven för vår svenska historia ett visst intresse, alldenstund han stod i spetsen för de missnöjda Skåningarne, som år 1332 inkallade k. Magnus Eriksson i landet.

[2] Magnus Matthiæ, *Episcoporum ecclesiæ Lundensis series*, s. 122.

Grafven (fig. 34), som sträcker sig från öster till vester, var uppförd af tegel och murbruk samt i östra hörnet något skadad, i det att gafveln derstädes jämte angränsande partier af sidoväggarne befunnos nedstötta. Endast grafvens bredd, som utgjorde 95 cm, var derför den ursprungliga, hvaremot såväl längd som höjd undergått väsentliga förändringar. Att döma efter likets storlek och grafvens utseende måste denna, för att kunna omsluta den aflidne, hafva haft en längd af 2,25 m. Äfven höjden har från början varit betydligt större än hvad den nu var.

35.

På ett afstånd af 40 cm från vestra gafveln funnos nämligen i sidoväggarna tvänne urhålkningar, som troligen motsvarats af tvänne dylika i den raserade delen af grafven. Enligt den kännedom man eger om begrafningssättet under denna tid, hvilade i dessa urhålkningar tvärbjelkar, hvilka uppburo antingen en tunn stenskifva, den s. k. täckhällen, eller ock endast en brädbetäckning. Härå befann sig åter ett 20 cm tjockt jordlager, som, enligt den gängse förordningen för begrafning inom kyrkor, måste finnas i hvarje graf, för att hindra liklukten att

sprida sig [1]. Först ofvanpå detta hvilade grafhällen, hvilken oftast låg i jämnhöjd med golfvet. Tagas nu alla dessa omständigheter med i räkningen, nämligen att höjden till tvärslans öfre kant var 50 cm, täckhällen omkring 10 cm, jordlagret 20 cm samt sjelfva grafhällen 15 cm, så kommer ursprungliga höjden att belöpa sig till inemot 95 cm.

Ett särskildt intresse erbjöd denna graf genom sin egendomliga form. I stället för den under tolfhundratalet ofta förekommande skalformiga urgröpningen för hufvudet fanns en 17 cm bred och 50 cm lång förlängning, hvari detta hvilade, medan det öfriga skelettet låg i en fyra gånger så bred fördjupning. Oaktadt den skada som grafven undergått [2], återstod dock tillräckligt för att visa, att äfven föregående sekels grafform med

36.

bredare rum för axlar än för fötter [3] (fig. 35) öfvergifvits, och den rektangulära blifvit den förherskande.

Mera märkligt var dock, att liket ej omslöts af någon kista, helst som dylik betäckning, då det gälde så höga personer, redan länge varit bruklig [4], ja ej ens låg på någon murad botten, utan endast på ett tunnt lager af kalk. Vid bortskaffandet af det tunna jordlager, som nedfallit vid grafvens rasering, påträffades genast skelettet, som befanns insvept i fragment af

[1] Brunius, *Skånes konsthistoria för medeltiden* s. 670.

[2] Såsom senare visade sig, hade detta skett vid nedläggande af åskledning.

[3] För jämförelses skull har jag vidfogat afbildningen af en dylik kista. Denna som är förfärdigad af sandsten och inneslutit ett barnlik, påträffades för ett tiotal af år sedan å Dalby kyrkogård och förvaras nu i Lunds hist. museum.

[4] Se beskrifningen öfver erkebiskop Absalons och Andreas Sunessons grafvar i Brunii anförda arbete s. 671.

synnerligen vacker guldbrokad. Att döma efter läget af benen, som med undantag af de nedre partierna voro föga rubbade, hade liket blifvit lagdt på ryggen med händerna korslagda öfver bröstet.

Der, hvarest venstra handen hvilat, hittades en fingerring af silfver (fig. 36), på hvilken läses en med niello inlagd inskrift af gammal-romanska bokstäfver. Ganska intressant var äfven fyndet af en med tre fötter och ett handtag försedd kruka (fig. 37), som stod i en murad nisch 20 cm öster om hufvudet. Krukan, som bestod af hårdt brändt lergods, var glacerad och till

37.

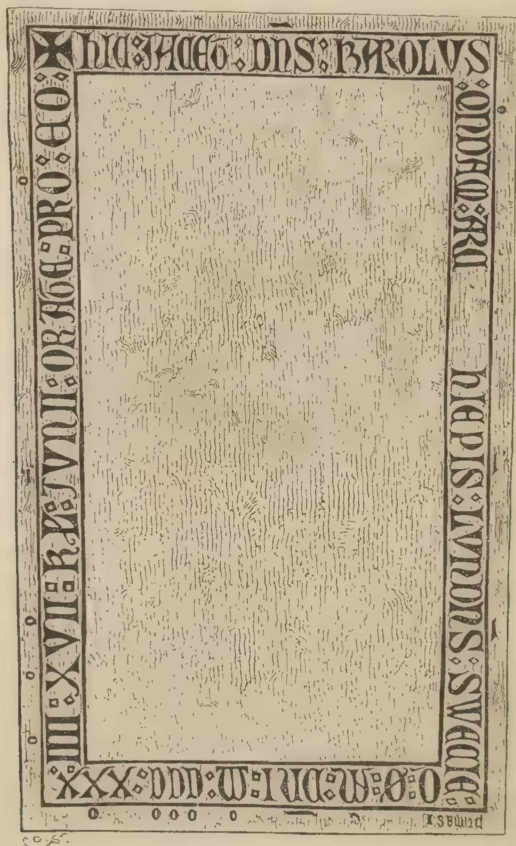
färgen ljusgul. Hennes innehall utgjordes öfverst af mylla, som troligen inkommit i nischen vid förstöringen af grafvens betäckning, derpå följde ett par sma ben [1] samt underst ett tjockt lager af brända kol.

Erkebiskop Karls graf har ursprungligen varit täckt af en 2,30 m lång och 1,40 m bred slät häll af rödaktig marmor (fig. 38). Denna sten blef dock, när kapellet nedrefs, ställd vid södra sidan inom kyrkans hufvudingang, [2] men flyttades derpå till östra delen af kryptan, der han ännu befinner sig. Kring kanterna af denna häll läses följande i majuskler utförda inskrift: *Hic* : *jacet* : *d*(omi)*n*(u)s : *Karolus* : q(uo)*ndam* : *archiepi*-(scopu)*s* : *Lund*(e)*n*(si)*s* : *Swecie* : *primas* : *q*(ui) : *o*(biit) : *an*(no) :

[1] Enligt utlåtande af prof. Lindgren befunnos dessa vara venstra mellanhandens pekfingers ben samt en 6½ cm lång bensplittra, som antagligen förskref sig från högra armbågsbenets ryggsida.

[2] Brunii anf. arbete s. 680.

d(omi)*ni* : *M* : *CCC* : *XXX* : *IIII* : *XVII* : *k*(a)*l* : *iunii* : *orate* : *pro* : *eo*[1] eller: Här ligger herr Karl, fordom erkebiskop i Lund, Sveriges primas, som afled i Herrans år 1334 den 16 maj. Bedjen för honom.

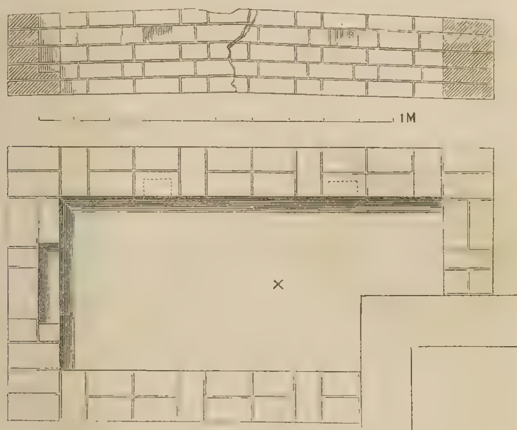
38.

Anmärkningsvärdt är emellertid, att mellan C och H i ordet »Archiepis» finnes ett 30 cm långt, alldeles slätt mellanrum, under det att den i ytterkanten senare inristade titeln »primas» ej fått plats.

[1] Se Corylanders *Berättelse om Lunds domkyrka* s. 36.

För fullständighetens skull bör jag påminna om, att erkebiskop Karl Erikssons sigill ses under ett pergamentsbref skrifvet år 1332 och förvaradt i vårt riksarkiv [1]. Å sigillet, som i kanten är försedt med inskriften *Karoli* (Dei gracia Lundensis archiepiscopi Suecie) *primatis*, framställes erkebiskopen i full skrud och utdelande välsignelsen.

I sammanhang med beskrifningen af erkebiskop Karls i flere afseenden märkvärdiga grift har jag ansett mig böra äfven redogöra för en graf, som påträffades i domkyrkans mellanskepp midt för predikstolen, och hvilken, så väl till följd af sitt läge [2]

39.

som sin ålder måste, hafva tillhört den år 1390 vådligen omkomne erkebiskop Magnus. Oaktadt det skadade skick, hvari hans grift befann sig, eger hon dock intresse genom att visa den förändring, som grafvarnes form blott på en tidrymd af femtio år hunnit undergå.

Denna graf (fig. 39), hvars längd var 280 cm, bredd 160 cm och ursprungliga höjd, enligt förut angifna beräkningssätt, omkring 90 cm, visade sig således endast i fråga om sistnämda dimension öfverensstämma med den föregaende, men företedde

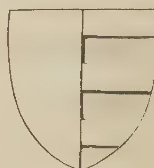
[1] Sigillet är afbildadt i Henry Petersens *Danske geistlige sigiller fra Middelalderen* s. 2.

[2] Corylander, *Berättelse om Lunds domkyrka* s. 51.

deremot såväl beträffande längden som bredden en ökning, hvilken tyder på öfvergangen till de sedermera brukliga grafkamrarne. Anmärkningsvärdt var också, att någon smalare förlängning för hufvudet ej fanns, utan blott en nisch, hvari förmodligen ett nu midt i grafven påträffadt lerkärl (fig. 40) ursprungligen haft sin plats. Liksom den förutnämnda krukan, som detta lerkärl, beträffande formen, på det allra närmast liknade, innehöll äfven detta öfverst en påfyllning af grus, som sannolikt senare tillkommit vid dess nedflyttning i grafven, samt vidare en af ben, kol och aska hopblandad mörja[1]. Några hela ben funnos dock ej här, troligen beroende derpå att förvittringsprocessen i denna kruka, som en längre tid varit nedgräfd i jorden, hastigare försiggått.

40.

41.

Huruvida erkebiskop Magnus hvilat i någon kista, är jag ej i stånd att med bestämdhet afgöra, alldenstund uppgräfningen af hans skelett försiggatt, innan jag af herr Riksantiqvarien erhöll i uppdrag att öfvervaka arbetena i domkyrkan. Visserligen uppgifves, att några multnade trästycken påträffats i grafven, men dessa hafva sannolikt nedfallit vid dess rasering. Likasom i Karl Erikssons graf saknades murad botten, denna bestod äfven här endast af ett tunnt kalklager. Något spår till svepning lär ej hafva påträffats.

Äfven denna graf har ursprungligen varit täckt af en rödaktig, slät marmorhäll, hvilken dock för längesedan blifvit nedflyttad i kryptan, der han fått sin plats något höger om Carl

[1] Prof. Blomstrand har godhetsfullt genom en kemisk analys konstaterat dessa ämnens förekomst.

Erikssons. Å kanterna af denna sten, som i midten prydes af erkebiskop Magni vapen, en klufven sköld med tre bjelkar i venstra hälften (fig. 41), är inristad följande nästan oläsliga inskrift: »Anno . Domini . Millesimo . Trecentesimo . Nonagesimo . Obiit . Magnus . Dei Gratia . Archiepiscopus Lundensis . Orate . Pro . Eo». Det är: »År 1390 dog Magnus af Guds nade erkebiskop i Lund. Bedjen för honom».

Den uppmärksamhet, som de vid dessa gräfningar påträffade lerkärlen väckt bland allmänheten, föranleder mig att, innan jag slutar min redogörelse, ytterligare med några få ord omnämna desamma. Hvad särskildt beträffar en mängd större eller mindre krukskärfvor, som funnits under de murade grafvarnes botten, så synas dessa krukor, såväl till följd af sitt läge som sin form, tillhöra en vida äldre tid än de i grafvarne påträffade och hafva äfven af vid gräfningen närvarande arkeologer[1] förklarats, efter yttre tecken att döma, troligen förskrifva sig från den hedna tiden.

Helt annat förhåller det sig med de kärl, som befunno sig i de ofvan beskrifna grifterna, och de med dem till formen öfverensstämmande skärfvor, hvilka uppgräfts bland öfriga graflemningar. Ehuru dessa krukor sakna de hål, som för eldens vidmakthållande pläga vara anbragta å de äldsta rökelsekärlen[2], angifva de sig dock, såväl genom platsen, hvarest de påträffades, som ännu mera genom sitt innehåll, hafva varit använda till ett dylikt religiöst bruk.

Enda svårigheten möter här vid att förklara förekomsten af benfragmenten i de samma. Man kan dock tänka sig möjligheten, att dessa ben antingen inkommit i kärlen tillsammans med jorden eller ock, hvilket är mera sannolikt, varit helgonreliker[3], som blifvit nedlagda i rökelsekärlen för att förhöja

[1] Rektor N. G. Bruzelius och lektor M. Eurenius.

[2] De Caumont, *Abécédaire ou rudiment d'archéologie* (Architecture religieuse) s. 223.

[3] Man saknar nämligen ej exempel derpå, att ben, som antagligen tillhört helgon, funnits såväl inmurade i fästningsverk som nedlagda i grafvar. Brunii anf. arb. ss. 344 och 678.

det goda intryck, som de aflidne borde väcka i de saligas boningar. Rökelsen åsyftade nämligen ej endast att borttaga liklukten, utan var, såsom G. Durand uttrycker sig, aussi le symbole des bonnes oeuvres qui sont pour le défunt une recommendation puissante auprès de Dieu».

Carl Wibling.

Präglingen å k. Myntet år 1889.

Af mynt slogos detta år endast sex slag: 20-kronor, 1-krona, 25-öre, 5-, 2- och 1-ören. Någon förändring af de en gång antagna typerna har icke egt rum. Kronmynten visa således fortfarande samma flacka gravyr af halsbilden, som under senare tid blifvit vanlig, frånsidan å 5-ören äro fortfarande ödslig och tom. Det vore högeligen att önska, att nya stämplar gjordes för de svenska mynten, hvilka i närvarande stund icke kunna uthärda en jämförelse med vare sig måhända de flesta utländska eller något tidigare inom Sverige präglade.

Bland de offentliga medaljerna intaga H. M. Konungens båda stora prismedaljer obestridligen främsta rummet. Båda visa konungens omsorgsfullt utförda bröstbild i ny modellering. På fransidan af den matematiska prismedaljen ses en man i antik drägt, sysselsatt med mätning å en himmelsglob. Han har för ett ögonblick afbrutit arbetet: den högra handen med mätinstrumentet hvilar på globen, den venstra är lyft mot höjden, som sökes af hans blick. Han tänkes uttala de ord, som utgöra omskriften: NVNQVAM PRÆSCRIPTOS TRANSIBVNT SIDERA FINES — aldrig skola himlakropparne öfverskrida de för dem utstakade gränserna! I afskärningen läses namnet på den franske matematiker H. POINCARRE, som erhållit denna prismedalj. Som mätto på täflingsskriften hade han användt de ord, som läsas i frånsidans om-

skrift. — På frånsidan af den orientaliska prismedaljen ses en sfinx af hellenisk form blicka mot den uppgående solen, bakom sfinxen lyfta två palmer sina kronor. Tomrummet öfver sfinxens hufvud fylles af den i tre rader ordnade inskriften ORIENS OCCULTA RETEXIT, i hvilken inskrift förekommer den dubbelmening, som i medaljinskrifter så gerna användes, för att åstadkomma förbindelse mellan bilden och skriften: här syftas på orientens stora betydelse för den menskliga odlingen. Nederst förekomma en lagerqvist och en langsträckt, fyrkantig ram, afsedd för pristagarens namn. Af denna medalj har ett exemplar lemnats till professor Th. Nöldecke i Strassburg, ett till dr I. Goldziher i Budapest.

Som vanligt äro de under året för olika sällskap och gillen slagna belöningsmedaljerna ganska många. Vi hafva att anteckna: för Kronobergs läns k. Hushållningssällskap 2 nya medaljer, för Elfsborgs läns k. Hushållningssällskap en medalj, så liten, att man har svårt att läsa omskriften med obeväpnadt öga, för Göteborgs och Bohusläns k. Hushållningssällskap en större reproduktion af dess belöningsmedalj af år 1865, för Vestmanlands läns k. Hushållningssällskap en mindre reproduktion af dess belöningsmedalj af år 1865. De förenade k. Hushållningssällskapen för Södermanlands, Vestmanlands och Örebro län hafva med anledning af utställningen i Vesterås slagit en belöningsmedalj, med bibehållande af den tidigare åtsidan. Handverksföreningen i Vesterås har slagit en medalj »för industri och hemslöjd». Af enkel beskaffenhet äro, såsom vanligt, skyttemedaljerna, år 1889 slagna för Göteborgs, Uddevalla och Uppsala skyttegillen samt Helsingborgs skyttesällskap. Vid sidan af skyttemedaljerna uppträda numera de för skridskosporten afsedda prismedaljerna. Sådana äro år 1889 slagna af Stockholms allmänna skridskoklubb och skridskosällskapet Bore i Göteborg.

Alla dessa prismedaljer äro i allmänhet af mycket enkel beskaffenhet. Endast hushållningssällskapens medaljer äro så pass stora, att de kunna blifva föremål för en konstnärlig behandling, men motiven för deras dekorerande äro så ytterligt

enkla, regelbundet en krans samt vanligen länets vapen. Som nya medaljer stundom slås med gammal vapensida eller med kopierande af en sådan, visar årets prägling en brokig profkarta å heraldisk teckning, gamla och dåliga vapen vid sidan af nya, som rönt inflytande af den senaste tidens sträfvan att reformera den heraldiska teckningen i vårt land. Nya och stilriktiga äro sköldarne å Kronobergs läns k. Hushållningssällskaps medaljer. Man kan dock mot den mindre göra den anmärkningen, att vapenbilden hade bort skilja sig litet mera från fältet, hvilket, genom den guldfärgen angifvande prickarna, verkar något oroligt. Liksom den heraldiska teckningen så varierar ock kronan å länevapnen: Kronobergs läns sköld bär ingen krona, Göteborgs och Bohus läns en konglig krona, de andra länens hertiglig. Jag har annorstädes framhållit, att det är ett fel att förse ett länvapen med en krona: landskapets vapen förde fordom än greflig än hertiglig krona, men hafva de nu alla rätt till hertiglig, men länen äro icke hertigdömen. Noga taget har länet ej ens ett vapen, det kan på sin höjd betecknas med afbilder lånade ur vapnen för det eller de landskap, som ingå i länet. Det vore derför utan tvifvel det riktigaste att låta å hushållningssällskapens medaljer äfven sköldarna försvinna. Det skulle helt visst i de flesta fall taga sig mycket prydligare ut att i åtsidans fält anbringa den heraldiskt utförda bilden ur landskapets vapen. Allenast i det fall, då det s. k. länvapnet innehåller flere landskapsvapen, kan det ur praktisk hänsyn synas bättre att förena dem inom något, som liknar en sköld.

Till belöningsmedaljerna för året hör äfven det för dr F. Nansen präglade exemplaret af Antropologisk-geografiska sällskapets Vegamedalj, men som för denna användts den ursprungliga åtsidan, komma dennas missteckningar icke på 1889 års räkning.

Fyra större medaljer hafva under året präglats öfver enskilda personer: f. d. generaltulldirektör Bennich, öfverbibliotekarien Klemming, kammarherren Lagerberg och grosshandlaren J. W. Wilson. De tre sista medaljerna äro ovala. Den ovala

formen passar ganska bra för anbringande af bröstbilden samt bereder ypperligt utrymme för sådana bildliga framställningar, som hafva större mått på höjden än på bredden, hvadan denna form mången gång är att föredraga framför den cirkelrunda. Men när ovalen göres så bred som för hr Klemmings medalj blir den ful. Denna medalj verkar ej heller godt med hufvudet, som blifvit till öfvermått bredt genom det yfviga håret och skägget. Att framhålla hufvud *en face* är visserligen en gammal sed — sådana bilder förekomma redan å grekiska mynt — men det är icke alla hufvud, som lämpa sig för en sådan framställning.

Svenska Akademiens och k. Vetenskaps Akademiens minnespenningar för året äro slagna öfver professor C. J. Schlyter och statsrådet O. I. Fåhræus. Seden att hugfästa framstående personers minne genom medaljer är visserligen god, men om medaljerna äro så små som i båda dessa serier, vore det bättre om de icke slogos eller, om de skola fortfarande slås, att man nöjde sig med att anbringa en inskrift på frånsidan. Den ringa storleken ger möjligen plats för ett hufvud, men svårligen för en sådan bild eller bildgrupp, i hvilken något verklikt konstnärsarbete kan göra sig gällande. På medaljen öfver hr Fåhræus förekommer för öfrigt det betänkliga felet, att i åtsidans omskrift står ordet CONSILAR i stället för CONSILIAR(ius). Felet ligger icke hos gravören. Utan fråga hade ny stämpel bort göras för åtsidan. Gravörens fel deremot är det, att å frånsidan inskriftens öfversta rad kommit i kollision med den omgifvande kransen.

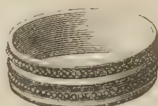
H. Hd.

Fynd från Öster-Ryftes på Gotland.

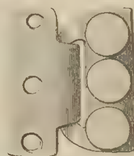
Under arbete med dikesrensning i en åker hörande till Öster-Ryftes i Fole sn, hittades under en stenflisa en *guldbrakteat* (fig. 42), en *fingerring* af guld (fig. 43), 17 romerska *denarer*, två *halsringar* af brons med silfverbeslag (fig. 49 och 50), två något mindre *ringar* af brons (fig. 47 och 48), en *häkta* af brons (fig. 45), en *remskoning* af brons, föga ornerad (fig. 46), en *perla*, bildad af ett spirallagdt bronsband (fig. 44), en stor,

42.

43.

45.

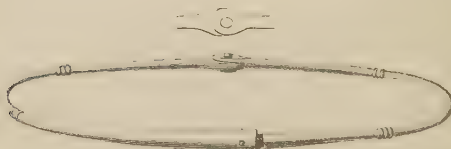
46.

44.

47.

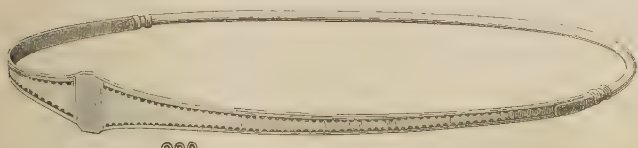
48.

rund, plattad, något ojämn *bernstensperla* med hålet genom nötning vidgadt åt ena sidan samt två *perlor*, bildade af runda korallstycken. Sammansättningen af fyndet är något egendom-

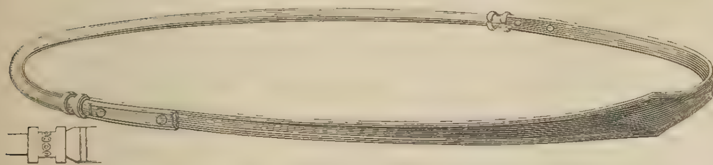
lig. alldenstund alla föremålen icke gerna kunna hafva tillkommit fullt samtidigt.

De sjutton denarerna äro i hög grad slitna och synas således länge hafva varit i omlopp. De tillhöra följande kejsare och kejsarinnor:

Trajanus † 117	2.
Hadrianus † 138	4.
Antoninus Pius † 161	7.
hans gemål Faustina d. ä. † 141	2.
hans dotter Faustina d. y. † 175	1.
Commodus † 192	1.

49.

50.

De senaste kejsarne, som pläga vara representerade i våra denarfynd, saknas således här, och synas således dessa mynt hafva ankommit till eller samlats på Gotland något före denarimportens slut, såvida vi icke vilja antaga en annan förklaring, hvilken torde vara den bättre. Hvar regent är här representerad af helt få mynt och den näst sista af regenterna inom perioden 98—192 är här alls icke representerad — Marcus Aurelius, af hvilken eljes så många mynt hittats i vårt land. Vi torde vara berättigade att häraf draga den slutsats, att vi här icke hafva för oss en ursprunglig denarskatt, utan endast en qvarlefva af en sådan. Då det torde hafva berott uteslutande på tillfällig-

heter, som trotsa all beräkning, hvilka mynt af den ursprungliga skatten, som kommit att stanna i den persons ega, hvars qvarlåtenskap här ligger för oss, förlorar de här funna denarernas fördelning på olika regenter all betydelse.

Guldbrakteaten är af rätt stort intresse, icke allenast derföre att dess bild är tydligt utpräglad och beledsagad af runor, utan ock genom en särskild omständighet. Inskriften lyder ᛖᛖᛚᛁᛚ (med andra och tredje runan förenade) d. v. s. *eelil.* Dessa bokstäfver gifva icke någon mening, utan hafva vi här, såsom Sophus Bugge redan framhållit,[1] en meningslös vrängning af något ord. Alldeles samma runskrift förekommer på fem andra brakteater i Statens Historiska Museum, funna vid Slite backe på östra Gotland (Inv. 69), vid Fride i Lojsta sn, Gotland (Inv. 1088), vid Sutarfve i Stånga sn, Gotland (Inv. 1176), vid Burge i Dalhems sn, Gotland (Inv. 2627) samt vid Djupbrunns i Hogräns sn, Gotland (Inv. 4877) — alltså förekommer denna inskrift å sex brakteater funna på Gotland.[2] Samma inskrift förekommer ytterligare på två brakteater i Uppsala museum, för hvilka ingen fyndort finnes uppgifven och hvilka således mycket väl kunna vara funna på Gotland, äfvensom på en brakteat, som nu förvaras i Kristiania fornsakssamling och tidigare tillhört en enskild person i Köpenhamn. För denna brakteat uppgifves visserligen Skåne som fyndlandskap, men uppgifterna om föremål i enskilda samlingar äro ofta otillförlitliga. Härmed må vara huru som helst, då åtminstone sex af dessa brakteater äro funna på Gotland, håller jag det för troligt, att stämplarne med ifrågavarande inskrift tillkommit på Gotland.[3]

Stämplarne — ty alla dessa brakteater äro icke präglade med en och samma stämpel. Med en stämpel hafva präglats

---

[1] *Årböger for nordisk oldkyndighed* 1871 s. 181.

[2] Fyra af dessa brakteater äro funna inom ett ganska smalt landbälte, som går i SV och NO mellan Vestergarn och Slite. Fröjels- och Stångabrakteaterna äro funna något sydligare.

[3] Den större brakteaten i Uppsala är afbildad M. 463, brakteaten från Fride M. 465. Äfven mellan ramarne till dessa brakteater råder den största öfverensstämmelse; de äro till större delen arbetade med samma punsar.

den nu i fråga varande brakteaten från Öster-Ryftes samt brakteaten från Fride i Lojsta, hvilken dock har en vida större rand, en andra stämpel är använd för brakteaten från Djupbrunns i Hogrän, en tredje för de öfriga, från Slite backe, från Sutarfve i Stånga, från Burge i Dalhem samt för de två i Uppsala museum och för den i Kristiania museum. Att dessa tre ej blott hafva samma inskrift, utan rent af äro slagna med samma stämpel som de tre uppräknade på Gotland funna, synes mig gifva ytterligare stöd åt antagandet, att äfven de två brakteaterna i Uppsala äro funna på Gotland och att den i Kristiania likaledes är funnen der och icke i Skåne.

I fråga varande tre stämplar skulle således vara tillverkade på Gotland, och vi måste då äfven antaga, att ramen, som omsluter brakteaten från Fride, och ramen kring den större Uppsalabrakteaten med deras inslagna och pålödda ornament, äro likaledes tillverkade på Gotland. Om beskaffenheten af det finare arbete, som handverkarne på denna ö kunde utföra, lemna således dessa brakteater värdefulla upplysningar.[1]

Fingerringen af guld, med upphöjda ränder och mellan dem rader af fina inslagna cirklar, är af en ganska vanlig form, som förekommer i en mångfald af varianter. Utom detta exemplar förvaras i Statens Historiska Museum 15 guldringar hörande till denna grupp; de äro funna i Bohuslän, Vester- och Östergötland samt på Öland och Gotland. Karakteristisk för de gotländska fynden är denna ringform således icke, men väl för den tid, då den romerska konstslöjden utöfvade inverkan på den nordiska kulturen.

Till samma tid och samma kulturgrupp hör *häktan* (fig. 45). Den öfre ytan å de tre knapparne skimrar genom ergen hvit, hvadan den måhända är belagd med silfver. Äfven *ändbeslaget till bältet* (fig. 46) hör till det karakteristiska för denna tids fynd. Detta exemplar är ganska enkelt; andra finnas, som äro

[1] De vigtigaste af dessa ramornament äro S-figurer med inrullade ändar snedstreckade trianglar, två om hvarandra snodda längsstreckade band, granulerad tråd, ett litet drifvet menniskoansigte i tunnt guldbleck.

med synnerlig prydlighet arbetade. I de germanska grafvarne från folkvandringstiden äro ändbeslag för bälten ytterst vanliga.

Ganska egendomliga äro de fyra *ringarne*, af hvilka de två mindre kunna hafva varit afsedda för en barnhals. De större ringarne bestå af två delar: den ena är trind med plattade ändar, den andra är plan och framtill vidgad. Den senares ändar äro lagda på den förres, så att ändarne täcka och hållas säkert intill hvarandra genom två nitar. Invid de förenade ändarne, ytterst på den trinda delen, förekomma två silfverholkar med upphöjda kanter och på midten inslagna koncentriska cirklar. Hvardera ringen har på den vidgade framdelen haft någon prydnad fastlödd. Den ena ringens platta stycke är dekoreradt med två rader af halfva koncentriska cirklar.[1]

Den ena af de mindre ringarne (fig. 47) består af ett enda framtill vidgadt stycke, till större delen platt, men trindt mot ändarne, af hvilka den ena är krökt, för att gripa in i ett aflångt hål, som är anbragt i det andra ändstycket. De två ställen, der den platta delen öfvergår i den runda, äro för ögat ytterligare framhållna genom två par tvärgående, insänkta linier. Den andra (fig. 48) består af två trinda stycken, baktill förenade med ett stift. De två styckena hafva det ena tre, det andra två ornament, bestående af tre förhöjningar, en bredare mellan två smala. Det ena ändstycket afslutas med en strutformig hylsa, utåt genomborrad och i yttre framkanten förlängd med något, som nu är afbrutet, men helt visst varit omböjdt och tjenstgjort som klo. Det andra ändstycket består af en plan förlängning af den inre kanten, hvilken förlängning främst är omböjd, så att den omböjda delen fjädrar sig mot den andra. Detta ändstycke har skjutits så långt in i det motsvarande strutformiga ändstycket, att dess omböjda klo trängde in i öppningen mellan sjelfva ringen och det omböjda ändstycket. Hålet i det motsatta, strutformiga ändstycket än tydligen afsedt för en sprint, med hvilken fjädern trycktes ner, då ringen skulle

[1] Om de hela och halfva koncentriska cirklarne som ornament jfr t. ex. ATS del 2 s. 243.

öppnas, för att kunna glida förbi klon (jfr fig. 51). Det är af intresse att finna en så pass komplicerad låsapparat på en ring af så hög ålder.

51.

Vid Stora Bjerge i Vallstena sn, Gotland, hafva sju liknande ringar blifvit funna (Inv. 2266). Två tillhöra samma typ som här fig. 47, två tillhöra fullt tydligt samma typ, som här är afbildad fig. 48, de tre återstående, som alla hafva ena ändstycket skadadt, torde äfven hafva tillhört den senare typen.

Ringar af detta slag torde vara mycket sällsynta — jag minnes ej flere än de här omtalade, på Gotland funna. Detaljer i arbetet visa, att de höra till den period, då kulturen i Norden var utsatt för ett från det romerska riket utgånget inflytande.

Till denna tid, tagen i dess största utsträckning, höra samtliga de till fyndet från Öster-Ryftes hörande föremålen, för så vidt som guldbrakteaten ytterst har sin förebild i en af någon romersk-byzantinsk kejsare slagen medaljong.[1] Men när man talar om det romerska inflytandets period inom Nordens förhistoriska kulturutveckling, menar man i allmänhet en period, som var afslutad före guldbrakteaternas tid. Romersk-byzantinska guldmedaljonger och med dem samtida guldmynt plägade icke komma till Norden förr än efter denarimporttidens slut. Alltså äro tvänne något skilda perioder representerade i detta fynd — så vida vi icke få anse, att detta fynd kullkastar den vanliga åsigten om guldbrakteaternas ålder? Tanken derpå måste vi dock skjuta tillbaka, guldbrakteaternas epok är alltför väl fastställd. Då återstår endast att tänka oss att någon, som lefde under guldbrakteaternas tid och var nog lycklig att ega ett af dessa prydliga föremål, genom arf innehade romerska silfvermynt och äfven smycken, som hörde till en något tidigare period.

Romerska denarer synas hafva varit ganska omtyckta och derför blifvit gömda långt efter den tid, då de slogos och infördes till Norden. Vid Gane i Bäls sn, Gotland, är en denar

[1] Jfr *Månadsbladet* nr 13.

af kejsarinnan Crispina funnen samman med gotländska brakteater af typerna M. 587 och 593, hvilka äro något yngre än de vanliga guldbrakteaterna. År 1708 hittades vid Sigvards i Eskelhems sn, Gotland, 28 denarer, de yngsta tillhörande Marcus Aurelius, som afled år 140, samt 5 guldsolidi, präglade af kejsarne Honorius, Procopius Anthemius, Theodosius II, Leo I och Basiliscus, hvilka regerade 395—477. Mellan denarerna och guldmynten ligger således en mellantid af vid pass 300 år, men denna mellantid är dock helt visst större, ty det är sannolikt, att de tidigaste guldmynten äro inkomna icke kort tid efter präglingen, utan i sällskap med de yngre. Här hafva vi således två myntskatter från olika tider, hvilka blifvit med hvarandra förenade. Vid Tomasarfve i Eista sn, Gotland, hafva två denarer, en slagen af Nerva, den andra af Hadrianus, som dog år 138, hittats tillsammans med vid pass 2000 tyska och engelska mynt, af hvilka senare de yngsta tillhörde k. Henrik I, som afled år 1135. Äfven utom Sverige hafva enstaka denarer hittats i myntskatter från 1000-talet.

Hans Hildebrand.

Altarprydnaden i Östra Herrestads kyrka.

Östra Herrestads kyrka i Skane är en af de intressantaste kyrkobyggnaderna i vart land — den tillhör den tidigaste perioden af vår medeltids byggnadskonst och är ett synnerligen prydligt exempel af denna. Intresset ökas derigenom, att byggmästaren signerat sitt arbete. Hans namn och titel, Karl stenmästare, finnas med runor ristade å den södra portalen.

Kyrkans inre har nyligen blifvit renoveradt, hvarvid de gamla målningarne, som dock äro yngre än byggnaden, blifvit restaurerade. Pa altaret anbragtes en ny dekoration i romansk stil, till hvilken ritning hade den 1 april 1886 blifvit faststäld

af Kongl. Maj:t. På framsidan af denna fastsattes, i strid mot denna ritning, några hvitmålade och förgylda qvarlefvor från den föregående i barockstil arbetade altarprydnaden. Hvem som dristat göra detta är mig obekant. Beslut derom lär ej vara fattadt på kyrkostämma.

Öfverintendents-embetet vände sig då den 28 februari 1889 till Konungens Befallningshafvande i Kristianstads län med begäran om rättelse med afseende på afvikelsen från den fastställda ritningen. Konungens Befallningshafvande lät då genom kronofogden förständiga kyrkorådet att låta borttaga de tillsatta figurerna. Kyrkorådet ställde sig emellertid icke detta till efterrättelse och församlingen uttalade sig den 28 december 1889 på kyrkstämman för bibehållande af qvarlefvorna från den förra altarprydnaden på den nya; kyrkoherden och kammarherre H. Rosencrantz på Gärsnäs yrkade deremot, att de till dessa qvarlefvor hörande bilderna skulle flyttas till orgelläktaren. I utslag af den 19 februari 1890 förordnade Konungens Befallningshafvande, att bilderna skulle genom kyrkorådets försorg borttagas. Detta utslag öfverklagades af fyra församlingsbor och på kyrkostämma den 5 maj 1890 beslöt församlingen anhålla att af nåd få på deras nuvarande platser behålla ifrågavarande föremål, ehuru de voro stilvidriga och med fastständ ritning ej öfverensstämmande. Mot detta beslut reserverade sig kammarherre Rosencrantz.

Akademien lät besigtiga altarprydnaden och hemställde att, då qvarlefvorna från den gamla altarprydnaden blifvit af några församlingsbor egenmäktigt och i strid mot den fastställda ritningen uppsatta å den nya altardekorationen, å hvilken de utgöra vanprydande tillägg, Kongl. Maj:t ville föreskrifva, att ifrågavarande qvarlefvor må få anbringas på *baksidan* af den nya altardekorationen, åt det halfrunda utsprånget till, hvarigenom vissa församlingsboars önskan att bibehålla dem vid altaret kunde uppfyllas, utan att den nya altardekorationen derigenom vanställdes.

Efter det egenmäktiga öfverskridandet af den af Kongl. Maj:t faststälda ritningen, efter Konungens Befallningshafvande tvänne resolutioner, hvilka församlingen icke brytt sig om, efter afstyrkanden från Öfverintendents-embetet och Akademien, har till sist församlingen fått sin vilja fram och altarprydnaden får vara vanställd.

H. H.

Gotlands medeltidskonst.

2. Fattigbössor.

Det är mindre vanligt att finna fattigbössor så arbetade, att de förtjena beaktas af dem, som studera konstens historia. Att man mångenstädes, af helt naturliga skäl, varit angelägen att till fattigbössan draga de förbigåendes uppmärksamhet och att man derföre kunnat i nyare tid gifva den bildlig utstyrsel, är väl sannt, men dessa försök tillhöra icke konstens område. Af en helt annan art äro de fattigbössor, som under medeltiden utfördes för de gotländska kyrkorna.

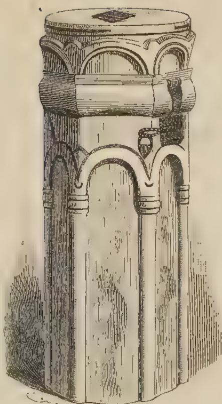
Sex sådana afbildas här, för att gifva ett ytterligare prof på huru angelägen man på Gotland fordom var att dekorera allt, som hörde till kyrkorna.

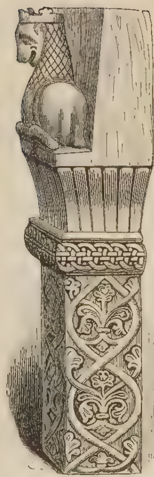
Originalet till fig. 52 förekommer i Björke lilla kyrka. Det är skuret i trä och stympadt: en upprätt drake med vingarne slutna till kroppen samt afskuren hals; just vid öfvergången från halsen till bålen ligger ett lejon, liksom på vakt vid hålet, i hvilket penningarne instuckos.

Originalet till fig. 53 förekommer i Dalhems kyrka; här är orneringen lånad från arkitekturen.

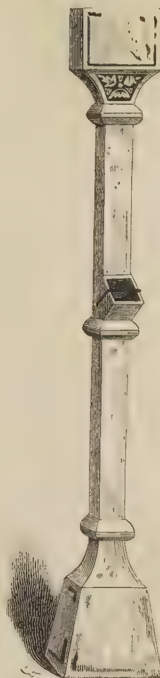
Originalet till fig. 54 förekommer i Stånga kyrka. Å den nedre delen äro skurna bladornament i romansk stil. Äfven här ligger ett lejon liksom på vakt.

52.

53.

54.

55.

56.

Originalen till fig. 55 och 56 förekomma i Vallstena kyrka, det förra, med de något för långa figurerna under de tredelade bågarne, är skuret i öfvergångstidens smak. Bladornamenten å det andra orginalet synas vara något senare.

Originalet till fig. 57, af sten, står f. n. utanför Bunge kyrka. Djurbilderna synas tillhöra början af 1300-talet. En runskrift, inhuggen längs ena öfverkanten, dessvärre skadad,

57.

meddelar, att denna fattigbössa huggits af en man vid namn Laurens.

Gamla fattigbössor äro ytterst sällsynta i det svenska fastlandets kyrkor. I Gamla Uppsala kyrka finnes en mycket grof, hvilken gör skäl för det synonyma uttrycket fattigstock. Den finnes afbildad i illustrerad *Sveriges historia*, del 2.

Hvarjehanda.

Fynd på Cypern. Hr Ohnefalsch-Richter har under loppet af år 1889 för museet i Berlin företagit undersökningar vid Tamassos på Cypern, hufvudsakligen på bekostnad af hr Alex. von Harder i Frankfurt a. M. Hr Furtwängler, som granskat resultatet af gräfningarna, berättar om dem följande. Talrika och rikt utstyrda voro grafvarne från den gamla tiden, då man icke använde andra vapen och redskap än af brons eller koppar — jernet var okändt och likasa krukmakarens skifva. Det är minnen af en liknande, men vida mindre utvecklad kultur, som Schliemann funnit i Troas. Talrikast voro fynden från den följande s. k. grekisk-feniciska perioden, under hvilken jernet och krukmakareskifvan voro bekanta. Några öfvergångsfynd äro gjorda, som bilda en brygga öfver till den föregående tiden. En i sten uppförd graf, hörande till denna periods senare del, förra hälften af sjette arh. f. Chr., innehöll en mängd föremål af guld och silfver, graverade stenar, svärd och knifvar af jern med handtag af trä och elfenben, lerkärl o. s. v.

Ur lärda sällskaps handlingar och tidskrifter.

Mémoires de la Société nationale des Antiquaires de France. Ser. 5, del 8 (1887).

Beurliez, Les courses de taureaux chez les Grecs et chez les Romains. — Maxe-Werly, Note sur des objets antiques découverts à Gondrecourt, Meuse (romerska och frankiska fornsaker ur samma graf) — de Baye, Bijoux vandales des environs de Bone, Afrique — Courajod, La polychromie dans la statuaire du moyen âge et de la renaissance.

Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France 1887.

Hr Bapst förevisade flere s. k. merovingiska föremål, nyligen funna norr om Caucasus, förgylda och prydda med rödt glas, framhöll de orter mellan Samarkand och Europas gräns, å hvilka man funnit föremål med inlagdt glas och drog häraf slutsatsen, att de stammar, som öfversvämmade Europa från 300- till 500-talet, tillhörde en och samma ras, som kom från Orienten. — d'Arbois de Jubainville och Flouest, sur le sens du mot *celte*. — Courajod, Petits monuments en bois sculpté marqués d'une main au fer rouge (s. 240, 215).[1]

Bulletin des commissions royales d'art et d'archéologie i Bruxelles.

XXV (1886). Baes, Les successeurs immédiats des Van Eyck. — XXVI (1887). Schuermans, Verres façon de Venise fabriqués aux Pays-Bas (fortsatt i XXVII). — XXVII. En del romerska fynd från Belgien.

Mémoires de la Société des antiquaires du Centre i Bourges.

XI (1884). Vallois, Le fer dans l'antiquité d'après les scories de la forêt d'Allogny. — XIV. de Goy. L'industrie du bronze en Berry.

Denna tidskrift innehåller värderika upplysningar rörande fornlemningar och fynd från stenåldern, gallisk och romersk tid samt rörande ortens myntförhållanden.

Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande.

87. Arnoldi, Römischer Isiscult an der Mosel. — 88. Hübner, Neueste Studien über den römischen Grenzwall in Deutschland. — Næher, Die Entstehung und Entwickelung der deutschen Steinmetzzeichen. — Humann, Ueber die Entstehung des Würfelkapitäls und den Einfluss des Holzbaues auf die Ausbildung konstruktiver und ornamentaler Einzelnheiten, insbesondern der Basen und Kapitäle des romanische Stils. — 89. Wiedemann, en anmälan af Montelius, *L'âge du bronze en Egypte.*

Archiv für Anthropologie. 19, 1—2.

Montelius, Verbindungen zwischen Skandinavien und dem westlichen Europa vor Christi Gebuet. — Mehlis, Arm und reich zur Merovingerzeit. — Hammeran, Hügelgräber bei Frankfurt a. M. — Hoernes, Die Prähistorie in Oesterreich.

Jahrbuch des kais. deutschen Archäologischen Instituts. Band 5, 1890, 1—3.

Kekulé, Über die Darstellung der Erschaffung der Eva.

Beiträge zur Kunde Ehst-, Liv- und Kurlands, herausgegeben von der Ehstländischen Literärischen Gellschaft, VI, 5, (1890).

Dehio, Mittheilungen über die Medicinalverhältnisse Alt-Revals (Die Bader oder Badstüber, Die Barbiere und Wundärzte, Die Ärtzte, Die Apotheker).

[1] Två altarskåp i Statens Historiska Museum, från Frustuna och Lofta kyrkor, äro försedda med detta märke, som angifver flandrisk härkomst.

Schriften der naturforschenden Gesellschaft in Danzig. N. F. VII, 3, (1890).

Conwertz, Ueber die Verbreitung des Succinits, vornehmlich in Schweden und Dänenark (med karta).

Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie, 1890, 1—2.

Vedel, Bornholmske undersøgelser med serligt hensyn till den senere jernalder. — Lange, Bemærkninger om Roeskilde Domkirkes Alder og Stil. — Rink, Om Eskimoernes herkomst. — Petersen, Hypothesen om religiøse offer- og votivfund fra Danmarks forhistoriske tid.

Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen 1890.

Karlin, En blick på konstslöjden inom södra Sverige. — Salin, Om målningarna i Johannis kyrka i Stockholm. — Looström, Ett svenskt bosättningsmagasin för 150 år sedan.

Revue celtique XI. 1890.

E. Saglio, Les *braccæ* et les *hosæ*. — d'Arbois de Jubainville, Les Gaulois et les populations qui les ont précédé dans l'Italie du Nord. — de Barthélemy, Essai de classification chronologique de différents groupes de monnaies gauloises.

Litteratur.

Populära handböcker i numismatik.

(Forts.)

»1868—1872 slog Sverige guldkaroliner, i värde lika med 10 francs. Den 18 december 1872 ingick Danmark en myntförening med Sverige, hvilken den 4 mars 1875 biträddes af Norge. Enheten är en krona, delad i 100 öre (1 fr. 33).»

»Sveriges riksbank, den äldsta sedelutgifvande bank i Europa, inrättades år 1654. Den står under direkt inseende af riksdagen och utgifver sedlar på 5, 10, 50, 100 och 1,000 kronor.»

Derefter följer en beskrifning af riksvapnet, icke det nuvarande, utan det som förekom på k. Fredrik I:s tid, en konungalängd och ett runalfabet.

Vidare omtalas följande »nödmynt»:

»Mynt slagna af Gustaf I under kriget mot Kristiern II 1521, silfver, två korslagda pilar. Mynt af Gustaf I 1535—1537, krönt G, 15 och 16 öre, silfver, 2, 4, 8, 12 öre; svenska vapnet och Vasavapnet 4, 8, 16 öre. Mynt slagna af Erik XIV under kriget mot Fredrik af Danmark 1562—1567: sköld med E: R, 8, 16 och 40 öre, silfver; 2 och 4 öre. Mynt slagna i Vadstena af hertig Johan af Finland och hertig Karl af Södermanland, under kriget mot Erik XIV 1568: krönt kärfve (Vasavapnet) mellan 6 och 8, 1, 4 och 8 mark, 4 öre, silfver. Mynt af Johan III 1569—1592: 1, 2, 4, 8 mark, 4 och 8 öre. Mynt af hertig Karl af Södermanland 1589—1603: dukater och dubbla dukater, guld, 1, 2, 4 och 8 mark, silfver. Mynt af Karl IX 1610—1611, 5- och 10-marker, guld. Mynt af Gustaf II Adolf 1611—1632; 10 mark, guld, $^1/_2$ och 1 öre, pfennig. Mynt af Karl XII 1700—1719, 1, 2, 4 daler, $^1/_2$; 10 daler, papper. Mynt slagna af baron von Görtz under Karl XII 1715—1719, daler (några med gudabilder, Jupiter, Mars o. s. v.). Mynt af Fredrik I 1719—1751: 4 daler, stämplade i de fyra hörnen med FRS, $^1/_2$, 1 och 2 daler. Mynt af Adolf Fredrik 1751—1771: 4, 2, 1 och $^1/_2$ daler, stämplade med AFRS.»

För ett par år sedan utarbetade jag en handbok i myntkunskap, afsedd för den stora allmänheten, särskildt för alla dem, som intressera sig för historia och konst, men förläggaren har ännu icke haft mod att utgifva den, emedan han befarar att afsättningen skulle blifva ingen. Jag använder vintertiden till att för andra gången omarbeta den, med användande af de senaste årens upptäckter och forskningar.

I detta sammanhang torde förtjena att omtalas ett arbete af myntkontrollören i Paris A. Riche, med titel *Monnaie, médailles et bijoux, essai et contrôle des ouvrages d'or et d'argent* (Paris 1889). Förra afdelningen behandlar i korthet myntet i forntiden, utförligt vår tids mynt, de ädla metallernas härkomst, sätten att rena och blanda dem, produktionen och dermed värdet af guld i förhållande till silfver, jämförelse mellan de nuvarande myntsystemen m. m. Senare afdelningen sysselsätter

sig med andra föremål af guld och silfver än mynten och lemnar en redogörelse för de olika landens kontrollsystem. Arbetet synes vara gjordt med synnerlig omsorg.

H. H.

WAHLFISK, **Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria VII.**

Detta häfte innehåller intendenten Upmarks redogörelse för Öster- och Vesterhaninge kyrkor, redogörelsen för en duk, tillhörig Hammarby kyrka, med bilder ur Griseldis-sagan, samt utgifvarens anteckningar om foglarne i folkets tro och diktning.

VIRCHOW och VOSS, **Nachrichten über deutsche Alterthumsfunde.**

Det berlinska Sällskapet för antropologi, entnologi och urhistoria, som inlagt stora förtjenster om utvecklingen af de vetenskaper, som i Sällskapets titel nämnas, har till *Zeitschrift für Ethnologie*, som det började utgifva år 1869, nu fogat en ny tidskrift af ofvan stående titel, som åtminstone tills vidare utgifves med sex nr om året, hvart nr af ett ark — således en tidskrift motsvarande *Månadsbladet*. Utgifvandet understödjes af det preussiska undervisningsministeriet. Tidskriften skall innehålla »en fortlöpande öfversigt af de fornsaksfynd, som anträffas i Tyskland tillfälligtvis eller i sammanhang med systematiska undersökningar.» De förhistoriska fynden komma att i främsta rummet uppmärksammas, men den historiska tiden intill början af medeltiden kommer icke att uteslutas. Då Rhenlanden i *Westdeutsche Zeitschrift* hafva ett fullt tillfredsställande organ i samma syfte, kommer detta område endast undantagsvis att här uppmärksammas. Det första numret innehåller redogörelse för flere fynd, de flesta från bronsåldern. — Genom grundandet af denna tidskrift har prof. Rudolph Virchow gifvit ett nytt prof på sin okufliga energi och sitt lifliga intresse för arkeologisk forskning. Hans medarbetare, dr Voss, är föreståndare för den arkeologiska afdelningen i Berlins Museum für Völker-

kunde, hvilken afdelning svarar mot den förhistoriska afdelningen i vårt Statens Historiska Museum.

Det till *Westdeutsche Zeitschrift* hörande *Korrespondenz-blatt*, som redigeras af professorerne Hettner och Lamprecht och utgör organ för sjutton arkeologiska sällskap i vestra Tyskland, utgifves med ett ark i månaden och tryckes i 4,000 exemplar. Nr 7 för innevarande år är utkommet.

En tredje tysk tidskrift af sådant syfte äro de *Prähistorische Blätter*, som från och med förlidet år utgifvas med sex ark om året af dr Julius Naue, hvilken under de senare åren gjort sig berömvärdt känd genom arkeologiska undersökningar och skrifter. De fem för i år utkomna numren handla, bland annat, om seden under stenåldern att skilja köttet från benen innan dessa inlades i grafven, om de vigtiga fynd, som Ohnefalsch-Richter under den senaste tiden gjort för preussisk räkning på Cypern, om ett graffynd från Tène-perioden anträffadt vid Traunstein i Ober-Baiern. Särskildt är för oss af intresse

Sven Söderberg, *Eine neuentdeckte allemannische Runeninschrift.* Dr Söderberg fann å ett rundt bronsspänne, förvaradt i museet i Stuttgart, en runinskrift, som han här publicerar. Han läser den *Halfdanilo Amilunge* och öfversätter: »Halfdanilo (har skänkt detta spänne) åt Amilung». [1]

[1] I ofvan nämnda uppsats hänföres detta spänne till vid pass år 500. Dr Söderberg har senare, efter fortsatta studier af de germanska fornsakernas kronologi, kommit till det resultat, att ifrågavarande spänne tillhör tiden efter 650.

Stockholm, 1891. Kongl. Boktryckeriet.